

FRANJO ŠVELEC

(1916. – 2001.)

Na izmaku prošle godine zauvijek je usnuo veliki čovjek koji je u sebi sjedinio najljepše vrline: znanstveničku britkost i ljudsku dobrotu. U Zadru je u srijedu, 26. prosinca 2001. preminuo sveučilišni profesor i akademik Franjo Švelec. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i njezin Razred za filološke znanosti izgubili su tako uglednoga i zaslužnoga redovitog člana, a znanstvena je kroatistika pretrpjela nenadoknadiv gubitak. Veoma čil na početku svojega devetoga životnog desetljeća, Švelec je poletno sudjelovao u zadarskome javnom predstavljanju Akademijina izdanja što je hrvatskoj javnosti prvi put nakon više od jednoga stoljeća riječju i slikom dočaralo u Petrogradu sačuvanu Berčićevu zbirku glagoljskih fragmenata. Koji dan potom stigle su zlokbne vijesti: naš se uglednik bori s teškom bolesti. Zabrinuli smo se za tjelesne mu snage; nadali smo se da će njegov duh, njegova vedrina i jednostavna čestitost nadživjeti sve kušnje.

Franjo Švelec potekao je s hrvatskoga kajkavskoga narječnog područja, s kojim su ga duboki osjećaji trajno vezali i na kojem je proveo gotovo polovicu svojega životnog vijeka. Rodio se u varaždinskom kraju, u Koškovcu. Osnovnu je školu završio na sjevernim obroncima Ivanščice, u Druškovcu, na polovici crte što povezuje dvije uporišne točke sjevernohrvatskoga baroka: pavlinsku Lepoglavu i plemićko-građanski Varaždin. U tom gradu dobivši gimnazijsku izobrazbu, stekao je prva temeljita znanja o hrvatskoj pisanoj baštini. Životna ga je staza povela prema narodnom jugu. Studij jugoslavenskih književnosti i hrvatskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ometale su mu teške ratne prilike: započevši ga 1939., okončao ga je tek 1948. Potom je službovao gimnazijskim profesorom i djelatnikom prosvjetnoga sindikata u Zagrebu, a dvije

godine (1946.-1948.) studirao je na beogradskom Institutu društvenih nauka. Konačno ga je privukla i trajnim mu životnim zovom postala dopreporodna hrvatska književnost, isprva pogotovu njezin dubrovački odsječak.

Slijedio je Švelec pritom davne uzore iz svojega šireg zavičaja: od Mihanovića do Jagića i Vodnika. Antun Mihanović još se 1818. zanosio neostvarivom zamisli da tiskom izda spjev što ga je smatrao uzornim, tj. Gundulićeva *Osmana*. Ljudevit Gaj iz Krapine dubrovačke je klasike 1836. proglasio stupovima novoj stilizaciji hrvatskoga ("ilirskoga") književnog jezika. Akademijina kapitalna serija *Stari pisci hrvatski*, pokrenuta 1869., nikla je i procvala na trudu dvojice Varaždinaca. Njezin prvi svezak (*Pjesme Marka Marulića*) tekstovima je opskrbio Ivan Kukuljević Sakcinski, a pod utjecajem Vatroslava Jagića u njezina je prva pravila ušla temeljna misao: "naučno ispitivanje hrvatskoga jezika i književnosti ne može uspješno napredovati, van ako se s vremenom na vidjelo iznesu sve važnije starine književne, među kojima se nutarnjom i vanjskom vrijednošću najvećma odlikuju obilati plodovi naše srednje dobe, na ime književnosti dalmatinsko-dubrovačke". U nizu značajnih Varaždinaca još jedan je, Branko Vodnik, u drugom desetljeću prošloga stoljeća dao temeljnih doprinosa poznavanju hrvatske književnosti srednjega doba. Matica hrvatska mladomu je zagrebačkom docentu izdala djelo koje se pokazalo životnim: prvu knjigu *Povijesti hrvatske književnosti*, "od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća". Ugled je toj knjizi silno podiglo što joj je uvod ("Hrvatska glagolska književnost") napisao proslavljeni Vatroslav Jagić, tada već smatran temeljcem suvremene slavistike. Vodniku će pak uskoro biti povjereno da napiše školski udžbenik za dopreporodnu hrvatsku književnost. U godini Švelčeva rođenja, 1916., objavljena je Vodnikova *Hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola* (Knjiga II. Povijest književnosti do kraja XVIII. vijeka u primjerima), koja je svojom kakvošću odolijevala svim državnopravnim mijenama i ratnim vihorima u prvoj polovici XX. stoljeća te je poslužila kao temelj Kombolovoj čitanci iz 1943. U varaždinskoj gimnaziji učeći iz Vodnikove čitanke, poput mnogih budućih uglednih kroatista na mnogim stranama, svoj je prvi pogled na hrvatsku književnu baštinu stekao Franjo Švelec.

Desetak godina potom, na sredini prošloga stoljeća, Švelec je postao sveučilišnim nastavnikom: 1951. – 1956. bio je asistent na Katedri za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Njegovi ga se tadašnji studenti i mnogi od njih mlađi naraštaji rado sjećaju: bio im je prijatelj koji im

nesebično pomaže pri prvim koracima u struku, u javne nastupe i u znanstveno istraživanje. Trudio se pak ostaviti što dublji trag u poslu kojim se bavi: ugledni su mu časopisi objavljivali priloge o najvažnijim južnohrvatskim dopreporodnim piscima, o Marinu Držiću i Ivanu Gunduliću; trogodišnja tajnička dužnost u seminaru za strane slaviste donijela mu je važnih poznanstava među stručnjacima iz cijeloga svijeta; u tišini svoje privatnosti uporno je proučavao književni opus neobično važnoga i dotada zanemarivanoga hrvatskog pjesnika iz renesansnog Dubrovnika. Potkraj svojega zagrebačkog boravka 7. svibnja 1956. obranio je disertaciju *Književni rad Mavra Vetranovića*. Time je postigao doktorat filoloških znanosti, a hrvatska je filologija stekla prvu značajnu monografiju o piscu koji je utro stazu velikim hrvatskim književnicima u Dubrovniku renesansnoga i baroknoga doba.

Švelčev znanstvenoistraživački rad i s njim povezano napredovanje u struci obilježuju skromnost, radinost, ustrajnost i postupnost. Izvanrednim profesorom zadarskog Filozofskog fakulteta postao je u svojem petom životnom desetljeću (1961.), redovitim profesorom 1966.; umirovljen je 1978. Akademija ga je 1983. izabrala za izvanrednoga člana, za redovitoga 1991. Pri prvom izboru je popis njegovih objavljenih radova iznosio devedeset (Ljetopis 87), a napokon ih se našlo više od stotine i pedeset. Bavio se s nekoliko cjelina dopreporodne hrvatske književnosti. U središtu njegova zanimanja nalazili su se pisci iz književnih krugova: splitskoga (Marulić), dubrovačkoga (M. Držić, I. Gundulić, I. Bunić Vučić, I. Đurđević), hvarskoga (Lucić, Hektorović), zadarskoga (Vidulić, Zoranić, Karnarutić, Baraković) i iz Makarskoga primorja (Grabovac). Stvarao je monografije (npr. *Komički teatar Marina Držića* 1968.).

Po časopisima razbacanim svojim raspravama dodajući nove, skupljao ih je u knjige: *Po stazi netlačeni* 1977.; *Iz naše književne prošlosti* 1990. Sastavljao je književnopovijesne sinteze: *Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća* 1974. (u 3. knjizi *Povijesti hrvatske književnosti*), *Povijesni pregled književnosti u Zadru za mletačke uprave (1409.-1797.)* iz godine 1987.

Osobito su poznata i cijenjena Švelčeva izdanja pojedinih starih pisaca. Od drugih stručnjaka preuzimajući kritičke transkripcije (i u mnogim ih pojednostima skladno dotjerujući), u Matičnoj i Zorinoj biblioteci *Pet stoljeća hrvatske književnosti* svojim je temeljitim raspravama obogatio slike: Petra Zoranića i Jurja Barakovića 1968., Ignjata Đurđevića 1971., Ivana Bunića Vučića 1975.

Istraživački rad nikada nije smatrao dovršenim, nego se svojim najmilijim temama često vraćao, dugo ih i ustrajno obrađivao, da bi ukupna slika o njima bljesnula u bogatijem svijetlu. Pritom je vrlo cijenio svoje učenike i učenike svojih učenika: radujući se suradnji s njima. Svjedoče o tome Zoranićeve *Planine* u Akademijinim *Starim piscima hrvatskim* 1988. i Barakovićeva *Vila Slovinka* u Matičinim *Stoljećima hrvatske književnosti* 2000.

Radovao se akademik Franjo Švelec ukupnom napretku hrvatske knjige, pa i njezinim časopisima, književnih i filoloških. Na srcu mu je, dakako, bila "Zadarska revija". S malim brojem suradnika utemeljio je 1974. Dane hvarškoga kazališta. Kao član Razreda za filološke znanosti bio je tih i jasan u raspravi, dragocjen u recenzentskoj ulozi, marljiv i pouzdan uređujući "Građu za povijest književnosti hrvatske".

Iz varaždinskog kraja na hrvatski je jug neodoljiva sila vukla Švelčeve prethodnike, među kojima je bio leksikograf baroknoga doba Ivan Belostenec: proputovavši Istru i Hrvatsko primorje, novi je zavičaj našao u pokupskim Sveticama. Za gazofilacijem hrvatske riječi, govorne i književne, tragao je na svim "plodnim obalama Ilirije". Književni povjesnik Franjo Švelec svojim je drugim zavičajem odabrao Zadar. U njemu je najbolji i najplodniji, gotovo pola stoljeća dugi odsječak svojega života posvetio ustrajnom radu u potrazi za svojim gazofilacijem: književnoznanstvenim. Dosegavši ga i postavši jednim od najuglednijih povjesnika dopreporodne hrvatske književnosti u drugoj polovici XX. stoljeća, stekao je svoj vječni mir i našu trajnu zahvalnost.